

Iz rada redakcije

„Pro tempore“

IZDAVANJE ŠESTOG I SEDMOG BROJA ČASOPISA STUDENATA POVIJESTI
„PRO TEMPORE“

Početkom akademске godine 2008./2009. okupljeno je novo uredništvo časopisa studenata povijesti „Pro tempore“ kojega čine: glavna urednica Nikolina Sarić i urednici Tomislav Brandolica, Filip Šimetić Šegvić, Andreja Talan te Stefan Treskanica kao urednik pripravnik. Sredinom mandata kolegicu Talan je na njezinom mjestu zamjenila Vanja Dolenc. Prije predstavljanja petog broja časopisa krajem ožujka 2009. godine, novo je uredništvo krenulo u ostvarivanje programa koji se tada činio kako bogatim, tako i zahtjevnim. Tema ovog dvobroja je kulturna i, s njome blisko povezana, rodna povijest. Svjesno smo se primili tih tema, znajući kakve se sve prepreke nalaze na tom putu. Stoga smo, što zbog širine tema, što zbog broja kvalitetnih radova unutar i izvan zadanih okvira, već na početku rada odlučili da ovo izdanje „Pro tempore“ bude dvobroj. Tako ovaj dvobroj sadrži i raspravu i neke standardne radove koji su nastali ili u okviru bolonjske ili pred-bolonjske nastavne sheme. Također, redakcija „Pro tempore“ konačno je odlučila u rad časopisa uključiti studente koji su, kako s drugih studijskih grupa, tako i s drugih fakulteta, iako se svi oni u svojem radu bave povijesnim temama.

Sam pojam *kultura* često je na različite načine definiran te ta širina značenja omogućuje brojna područja istraživanja. Pri samom početku rada, ali i za čitavo vrijeme redakcijskog posla, često se postavljalo jedno pitanje – što jest, odnosno nije kulturna historija? Kod laika vjerojatno nema dvosmislenosti pri odgovaranju na postavljeno pitanje, ali kod suvremenih povjesničara odgovor na takvo, na prvi pogled jednostavno pitanje, lako postaje splet „priča“ i slojeva kompleksnih misli. Ipak, povjesničari bi trebali, a dobrim dijelom to i čine, nastojati premostiti taj jaz između laičkog i stručno-znanstvenog. Stoga se u historiografiji kultura najjednostavnije može definirati kroz neki skup značajki koji će nam omogućiti da je određujemo u vremenu i prostoru, a nikako idejno-koncepcijski. Zato današnji povjesničari, a pritom se misli ponavljaju na sljedbenike Nove kulturne historije, ne predlažu ni univerzalnu definiciju ni jedinstveni metodološki pristup, već se koncentriraju na demonstraciju širine aspekata područja kulturne historije. Treba, ipak, imati na umu da je potpuno odbacivanje idejno-koncepcijskih dostignuća postmoderne jednako pogubno kao i njihovo potpuno prihvatanje. Dimenzije i granice kulturne historije, a pogotovo kulturnih studija, teško se mogu odrediti; ne postoji niti jedinstveni recept niti univerzalno rješenje. No, kada se u obzir uzmu sve mijene, svi smjerovi i trendovi, sve faze kulturne historije, shvaćamo da je put kojim bi ta disciplina trebala ići jedan srednji put, određen samom kulturom, a ne pojedinačnim „fenomenima“ koji je došli. Jer, ipak, kulturna historija, od samih početaka i lamprechtovskih debata o opravdanosti kulturne historije do najnovijih postmodernih rasprava, ne gubi ni na sadržaju ni na značaju. Oduvijek je to bila posebna, neuobičajena poddisciplina.

Na ovom mjestu ostaje nam tek istaknuti da je stotinu i dvadeseta godina od danas, 1889., godina koja izuzev rodne historije, objedinjuje teme ovoga broja po naslovima itekako važnih, ali kod nas manje poznatih djela u historiografiji: u Leipzigu izlazi knjiga Eberharda Gotheina *Die Aufgaben der Kulturgeschichte*, jedna od prvih takvih diskusija; u istom gradu izlazi i priručnik diplomatike *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien* mnogo poznatijeg Harryja Bresslaua; ali i knjiga o metodama povijesne znanosti Ernsta Bernheima *Lehrbuch der historischen Methode und der Geschichtsphilosophie*.

Naša je redakcija nakon kraće prepiske s prof. dr. sc. Mary Ryan elektronskom poštom poslala pitanja za razgovor, a profesorica nam je odgovore uzvratila u eseističkom obliku, pa smo odlučili broj otvoriti upravo tim ogledom. Prof. Ryan daje sažeto strukturiran pregled mijena u američkoj historiografiji roda i njihov odnos s razvojem rodnih studija općenito. Nakon eseja prof. Mary Ryan, slijedi esej Nikoline Sarić pod nazivom *Kulturna historija između teške prošlosti i neizvjesne sadašnjosti*. Radi se o esisu koji razmatra prednosti i nedostatke najranije faze kulturne historije i povezuje ih sa stanjem u današnjoj historiografiji. Iako esej prkosи standardnim historiografskim podjelama, autorica vješto izdvaja elemente i kombinira dominantne pristupe kulturnoj povijesti od kraja 19. stoljeća pa do novijih strujanja, stvarajući tako smislenu cjelinu. Tako započinjemo i proširenu rubriku rasprava i članka, čiji je puni naziv od ovog broja **Eseji, članci i rasprave**.

Upravo su razni pristupi i načini obradivanja teme broja daljnji dokaz koliko je višesložno kulturnohistorijsko područje istraživanja. Prvi tematski članak rad je Dore Ivanišević pod nazivom *Djeca u Petronijevom djelu Satirikon* u kojemu autorica istražuje rodne odnose unutar koncepta antičkog satiričkog romana. Iz selekcije dječjih likova u djelu Gaja Petronija Arbitera, autorica posebno naglašava one češće te analizom vrela potvrđuje podatke o stanju djece koje je prikupila u referentnoj literaturi. Iako se ne radi o klasičnim likovima koji su nam poznatiji, Petronijev stil i način izražaja pruža dobar uvid u rodne odnose starog Rima. Vrlo snažne i česte seksualne epizode koje Petronije opisuje, otvaraju prostor za raspravu ne samo unutar rodno-historijskih odnosa, već i za užu analizu psihoseksualnih korelacija.

Idući članak Ines Vađunec je za ovaj broj prilagođena verzija diplomskega rada pod nazivom *Položaj žene u srednjem vijeku na hrvatskim prostorima*, koji ponovno obrađuje rodnu tematiku, no ovog puta na mnogo širem području. Riječ je o klasičnom prikazu rodnih odnosa na određenom prostoru u točno određeno vrijeme koji je potkrijepljen novijim ulascima hrvatske historiografije u moderne analize (ponekad i mikrohistorijske analize) rodne problematike u dalmatinskim gradovima.

Maša Budimir u svom članku *Kontradikcije rodnog performativa: Moj život Terezije Avilske* postmodernim diskurzivnim pristupom pokušava, uz temeljitu analizu vrela, iščitati misaono-koncepcijski obrazac djelovanja jedne žene u širem i po prirodi različitom svijetu koji na njega reagira. Autorica promišljeno i pažljivo odabire i odmjerava bogata vrela koja sadrži *Moj život*, polako gradeći koncept kojime se pokušava pridonijeti redefiniranju rodnog okvira i odnosa u njemu. Na ovom mjestu treba napomenuti i da je Centar za ženske studije Maši Budimir dodijelio nagradu za osvojeno prvo mjesto unutar Natječaja za studentski rad na temu žena odnosno rodne problematike.

Članak Marka Lovrića *Vlad III. i fenomen „Dracula;“ Moderni mediji i fikcionalizacija povijesti* obrađuje svima nam poznatu temu „grofa Drakule,“ no ovoga puta sa ozbiljne znanstveno-historijske pozicije. Naime, radi se o prikazu definiranja, odnosno re- i pre-definiranja mita o povijesnoj ličnosti, koje je prisutno i danas. Posebice je to zanimljivo s regionalnog aspekta, jer oprečne ili vrlo drugačije priče i prikaze mita nalazimo ne samo u različitim razdobljima, već i na različitim mjestima. Autor pokušava tome ući u trag, posebno stavljajući naglasak na filmske prikaze Drakule, koji su se, od rane faze pa sve do danas, posebno u američkoj kinematografiji transformirali, uvek ostavljajući i poneki utisak ili detalj prepoznatljiv za vrijeme u kojem su nastajali. Također, kao povijesno vrelo su predstavljeni i stripovi, koji na sebi svojstven način isti mit jedinstveno prenose i obogaćuju. Autor se članka tako svjesno našao vrlo blizu onome što mnogi kulturni povjesničari pokušavaju kada pojma „medij“ redefiniraju suprotno (već) tradicionalnim znanostima o medijima, i postavljaju ga ponekad uz, a ponekad i nasuprot pojmu „institucija.“ Također, takvim je pristupom neizravno sugerirao koje kulture danas jednostavnije prihvaćaju mitove ili su pogodnije za njihovu daljnju transformaciju.

Nikolina Sarić i Filip Šimetin Šegvić otvorili su u svom tekstu *Žene na bečkom dvoru u predterezijansko doba (17. i 18. stoljeće)* jednu, u nas nedovoljno poznatu, temu iz rodne povijesti dinastije Habsburg. Koristeći vrlo opsežnu literaturu i analizirajući dostupna vrela, u svom članku predstavljaju sliku ženskog svijeta ranonovovjekovnog habsburškog dvora te kroz seriju primjera uspjevaju pokazati kako je u tom turbulentnom dvostoljetnom periodu dinastičke povijesti došlo do korjenitih političkih i institucionalnih promjena u djelovanju žena na dvoru, kako plemkinja, tako i vladarica. Tekst je upotpunjen jednim dubokosežnim pregledom historiografije ranonovovjekovnih dvorova koji predstavlja svojevrsni doticaj s najnovijom austrijskom historiografskom produkcijom koja kod nas često ostaje nedovoljno zapažena.

Kulturna historija u 20. stoljeću već je klasično obilježena američkim temama subverzivne kulture s jedne i hladnoratovskih doprinosa svakidašnjoj kulturi s druge strane, što, dakako, ne čudi s obzirom na izvornu narav Nove kulturne, a pogotovo rodne historije. Tako članak Marije Marčetić približava segment američke povijesti, u nas rijetko detaljnije analiziran; govori se o zloglasnom ubojici Charlesu Mansonu i kultovima koji su se formirali u njegovu vrijeme. Autorica uspješno izbjegava samo klasično pregledno nabranje kultova i biografija njihovih vođa. Ona, koristeći brojnu literaturu pa tako, između ostaloga, i filmove, analizira strukturu tih kultova u kontekstu američkog društva i komparativističkim pristupom valorizira pojedine od njih. Lovro Grgić, s druge strane, preko dostupnih novinskih naslova i članaka pokušava i uspijeva rekonstruirati utrku u istraživanju svemira između SAD-a i SSSR-a koju sam naziva *Slučajna utrka*. Autorov pristup vrelima omogućuje nam uvid u medijski tretman „svemirskih tema“ i njihovu ulogu u popularnoj kulturi te nam pruža svojevrsnu potvrdu kada i kako hladni rat prelazi s usko političko-ideoloških tema na one koje uključuju kulturu, znanost i šport. Iako se, prema pristupu, rad tek rubno koristi mogućnostima koje otvara Nova kulturna historija, on bez dalnjega može poslužiti kao inspiracija ili poticaj za daljnja kretanja prema jednoj konzistentnoj i toliko iščekivanoj kulturnoj historiji hladnoga rata.

Uz spomenuti eseji i članke, u rubrici se nalazi i rasprava Lovre Grgića *Problem nacionalnog identiteta* u kojoj je autor zauzeo jasno izgrađenu poziciju prema problemu naizgled već obrađene teme. Raščlanjujući pojам nacije na elemente koji ga definiraju, preispituje njihovu održivost općenito, ali i posebice u razdobljima prije samog nastanka tog pojma, dakle, prije 19. stoljeća, te tako još jednom upozorava kako je neprikladno upotrebljavati i prenositi konstrukte nastale prije svog vremena.

Bogati i raznovrsni članci u ovoj rubrici vjerojatno su i najbolji pokazatelj ozbiljnosti s kojom mlade generacije budućih povjesničara pristupaju studentskom časopisu. Časopis „Pro tempore,“ koji u ovom broju po prvi put zadaje kao tematski okvir povijesne poddiscipline, i dalje tako može biti mjerodavni smjerokaz studentskih razmišljanja, pristupa, interesa, putova i rješenja. Takvo će se stanje, zasigurno, i nadalje reflektirati u člancima koji će biti objavljuvani u studentskom časopisu „Pro tempore,“ s novim temama, novim idejama i novim pristupima.

Već ustaljena rubrika **Prikazi i recenzije** u ovom je izdanju časopisa ponešto proširena. Uz tradicionalno vrijedne prikaze uglavnom novijih monografija (*Od Bacha do Bauhausa, Sultanovi podanici, Koprivnica u 17. stoljeću, Stanovništvo Banske Hrvatske, Zbrinjavanje gladne djece u Hrvatskoj za Prvoga svjetskog rata i Hrvatski ratnici kroz stoljeća 2*), ovaj broj donosi i kritike filmova (*H-story, Vals Im Bashir, Katyń*) koji su svojom temom ili konceptom izravno ušli u domenu povijesnih znanosti.

Rubrika **Prijevodi** omogućila nam je temu broja produbiti kroz originalne tekstove različitih karaktera koji su ipak u jednoj mjeri komplementarni, odnosno prate temu broja. To su članci Sabine Schmidtke *Zapadnjačka konstrukcija Maroka kao krajobraza slobodne homoerotike (Die westliche Konstruktion Marokkos als Landschaft freier homoerotik)*, kojeg su s njemačkog prevele Azra Pličanić-Mesić, prof. i Mirela Landsman Vinković, prof. i Luca Capdevile *Traganje za muškim identitetom u poraženoj Francuskoj, 1940-1945 (The Quest for Masculinity in Defeated France, 1940-1945)* u prijevodu Marije Marčetić i Katarine Smetko s engleskog jezika. Posljednji je prijevod uvodnog poglavlja iz svjetski poznate knjige Claudia Magrisa *Habsburški mit u modernoj austrijskoj literaturi (Il mito absburgico nella letteratura austriaca moderna)*, kojeg je s talijanskog jezika prevela mr. sc. Ariella Fabrio.

Rubrika koja je izvorno predstavljena u „Pro tempore 4“ pod nazivom *L'Esprit de L' histoire* u ovom je broju ponešto izmijenjena i proširena, tako da se pronašao i prikladniji naziv **Anniversaria et necrologia** koji će od sada biti standardan za buduće brojeve časopisa. Prvi dio rubrike donosi pregledne članke povodom velikih obljetnica rođenja Johanna Gustava Droysena, Arnalda Dantea Momigliana i Ernsta H. Gombricha, koji su svaki na svoj način trajno zadužili historiografiju svojim radom i djelovanjem te su tako i ovdje, nadamo se, prikladno istaknuti. Drugi dio rubrike posvećen je nedavno preminulim povjesničarima Raulu Hilbergu, Ennu E. Kraeheu i Studsu Terkelu, kojima prigodnim člancima odajemo počast, jer, kao što je Jure Kaštelan napisao, mrtvi žive u nama (dalje). Posebna nam je radost bila doprinijeti i u obilježavanju stote obljetnice osnutka Katedre za pomoćne povijesne znanosti na Filozofском fakultetu u Zagrebu. U sklopu te obljetnice članak o prošlosti Katedre napisao je prof. Tomislav Galović, a uredništvo je napravilo razgovor, uz pomoć kolegice Martine Borovčak, s prof. dr. sc. Mirjanom Matijević-Sokol. Uz to, dodane

su i prikladne obljetnice rođenja Stjepana Gunjače te smrti Nade Klaić i Theodora von Sickela, u mnogočemu vezanih za područje pomoćnih povijesnih znanosti.

U *Razgovorima* se nalaze intervjui s poznatim povjesničarima, od kojih je početni, onaj s doc. dr. sc. Zrinkom Blažević, usmjeren prema temi broja, dakle kulturnoj historiji. Preko tih razgovora pokušali smo temu broju nadalje približiti čitateljstvu, a da se pritom neka pitanja konkretno definiraju i razjasne. Preostala dva razgovora uključuju se u rad redakcije; u ožujku je u Zagrebu kao voditelj *The Scholars' Initiative Project* i urednik knjige „Confronting Yugoslav Controversies: A Scholars' Initiative“ gostovao prof. dr. sc. Charles W. Ingrao, pa smo iskoristili priliku i proveli kratak razgovor, dijelom uživo, a dijelom putem elektronske pošte. Također, predavanje pod nazivom „Democratization and Adaptation in Modern Greek History, 1830-2000“ održao je prof. dr. Evanthis Hatzivassiliou sa Sveučilišta u Ateni pred kraj ožujka u Hrvatskom institutu za povijest. To nas je potaklo na proširivanje teme grčke povijesti, pogotovo kroz razgovor o svim problemima 19. i 20. stoljeća pa smo nakon kraće prepiske elektronskom poštomicom proveli izuzetno zanimljiv intervju.

SUDJELOVANJE U ORGANIZACIJI OKRUGLOG STOLA „NOVA DUBROVAČKA HISTORIOGRAFIJA: DR. SC. NENAD VEKARIĆ I SURADNICI“

U svibnju 2009. godine organiziran je okrugli stol posvećen „Novoj dubrovačkoj historiografiji,“ a napose dr. sc. Nenadu Vekariću, koji je kao ravnatelj Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, zajedno s voditeljem Zavoda akademikom Vladimirom Stipetićem, uspio okupiti tim stručnjaka čija je produkcija, a naročito kvaliteta znanstvenih publikacija na području dubrovačke historiografije, dala uzoran primjer kako uz inovacije i moderne metode pristupati određenoj problematici.

Okrugli stol održan je u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu 28. svibnja, te uz Arhiv, odnosno ravnatelja Arhiva dr. sc. Stjepana Čosića, inicijator i organizator bio je i prof. dr. sc. Drago Roksandić. Uz dr. sc. Nenada Vekarića, na okruglom stolu su sudjelovale i njegove suradnice: prof. dr. sc. Zdenka Janečković-Römer, dr. sc. Nella Lonza i dr. sc. Vesna Mijović te ravnatelj Arhiva dr. sc. Stjepan Čosić. Bio je to „Dijalog s povodom“ u kojem je dr. sc. Nenad Vekarić sa svojim najbližim suradnicima te kasnije i ostalim sudionicima skupa, članovima Akademije, sveučilišnim profesorima, studentima Filozofskog fakulteta te polaznicima Poslijediplomskog studija Povijesti stanovništva u Dubrovniku, iznio iskustvo zajedničkog rada, koncept njihovog rada, metoda i inovacija u historijskoj znanosti. Okrugli stol je otvorio dr. sc. Stjepan Čosić, a njime moderirao prof. dr. sc. Drago Roksandić.

PRIKAZIVANJE FILMA JADRANA BOBANA „DUHOVI ZAGREBA“

U protekloj je godini redakcija časopisa „Pro tempore“ izašla izvan tradicionalnih okvira tekstualnog u domenu multimedijalnog, organiziravši projekciju dokumentarnog filma „Duhovi Zagreba“ redatelja Jadrana Bobana. Film je projiciran 18. lipnja na Filozofskom fakultetu, a domaćini su bili Tomislav Brandolica (u ime redakcije), sam redatelj Jadran Boban te profesor Goran Hutinec s Odsjeka za povijest, koji je film popratio kratkim izlaganjem o mogućnosti promatranja filma

kao povijesnog zapisa i njegovoj vezanosti uz historiografiju. „Duhovi Zagreba,“ u trajanju od 75 minuta, prvi su dugometražni dokumentarni filma Jadrana Bobana, koji radi kao dizajner i ilustrator *freelancer* te kao videoumjetnik. Film je prikazan na međunarodnom festivalu dokumentarnog filma ZAGREBDOX 2009. godine u kategoriji Kontroverzní DOX, a opisan je kao „gorko-slatka posveta nekadašnjim članovima zagrebačkog ilegalnog antifašističkog pokreta, danas devedesetogodišnjacima. Kamera ih prati dok šeću ulicama svoga grada, prisjećajući se, kako oni kažu, tog najužasnijeg, ali ujedno i najzanosnijeg razdoblja njihova života, vremena koje je namjerno prešućivano u novijoj hrvatskoj povijesti.“ Upravo ovaj kratak ulomak recenzije iluzorno objašnjava zašto je projekcija filmova, u ovom slučaju dokumentarnih filmova, nužna i u ovom formatu, odnosno unutar historijske discipline.

***

Naposljetku, ostalo nam je zahvaliti se svima koji su doprinijeli uspješnom radu redakcije „Pro tempore,“ bilo da se radilo o zajedničkim inicijativama ili samom izdavanju časopisa. Dakle, to su autori svih radova u ovom broju te, naravno, svi profesori koji su nam davali korisne savjete, pomagali nam u ostvarivanju kontakata s izdavačkim kućama te usmjeravali cjelokupni rad redakcije: prof. dr. sc. Damir Agićić, doc. dr. sc. Zrinka Blažević, Ivan Botica, prof., prof. dr. sc. Neven Budak, Tomislav Galović, prof., prof. dr. sc. Ivo Goldstein, Goran Hutinec, prof., prof. dr. sc. Iskra Iveljić, prof. dr. sc. Tvrtko Jakovina, Branimir Janković, prof., prof. dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić, prof. dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol, doc. dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus, doc. dr. sc. Hrvoje Petrić, prof. dr. sc. Drago Roksandić, doc. dr. sc. Zvjezdana Sikirić-Assouline i prof. dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan. Također, uredništvo bi se htjelo zahvaliti svim profesorima-recenzentima koji su pomogli u pripremi ovog broja, dajući nama i autorima tekstova korisne i toliko nužne komentare ili povratne informacije. Posebna zahvala ide i izdavačkim kućama knjiga koje su autori prikaza dobili kao recenzentske primjerke, Golden marketingu TK i Educi. Naravno, kvalitetu časopisa „Pro tempore,“ kao i svih časopisa, neizmjerno obilježavaju lektori, dizajner i sponzori.

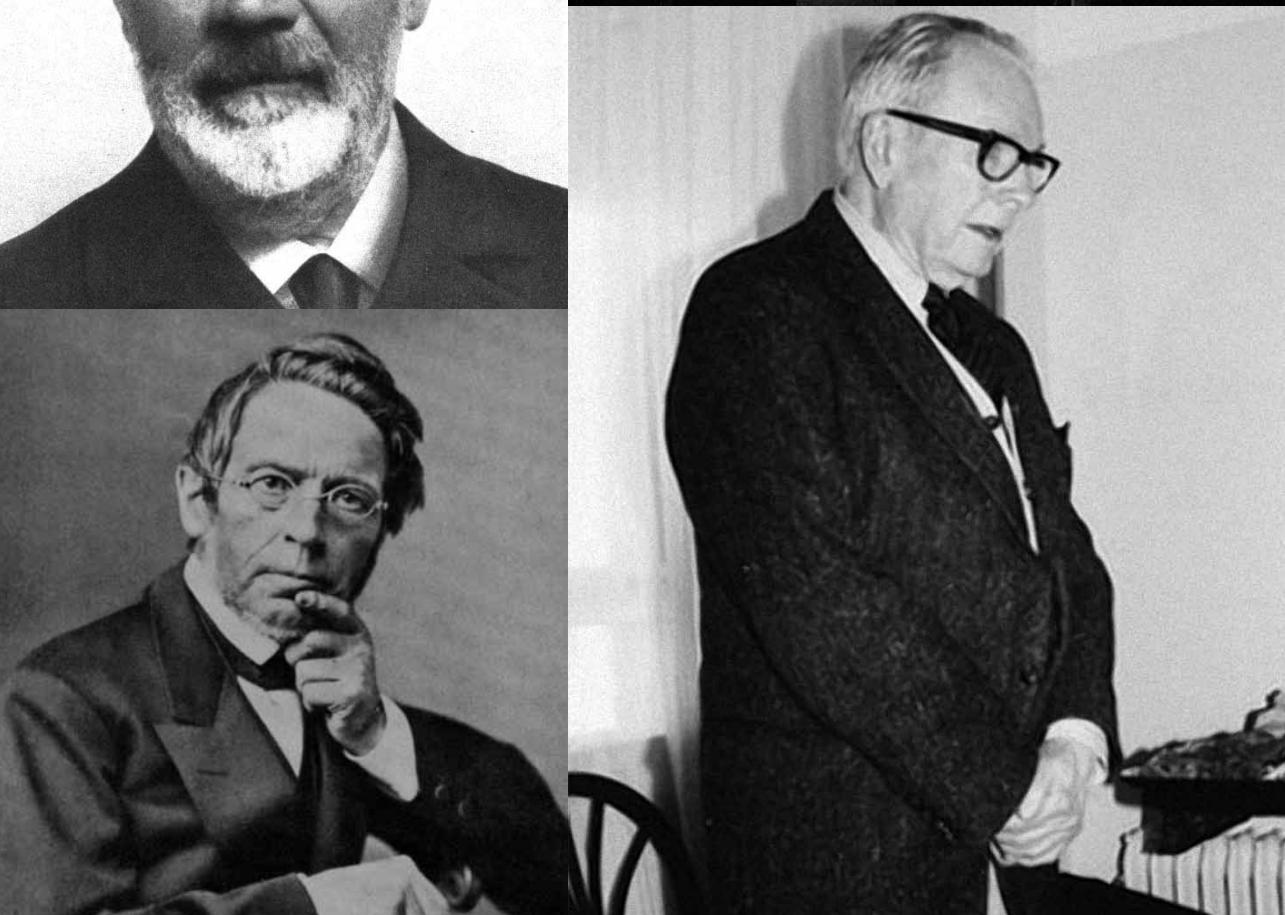
„Wenn die Sonne der Kultur tief steht,
werfen selbst Zwerge lange Schatten“

— Karl Kraus

Kada sunce kulture stoji dovoljno nisko, čak i patuljci bacaju duge sjene

Nikolina Sarić,
Filip Šimetin Šegvić,
Tomislav Brandolica,

Zagreb, 11. kolovoza 2009.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVJESTI — BROJ 6/7 2009.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VI, broj 6/7, 2009.

Glavna i odgovorna urednica

Nikolina Sarić

Uredništvo

Tomislav Brađolica, Vanja Dolenc, Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić, Andreja Talan

Urednik pripravnik

Stefan Treskanica

Redakcija

Tomislav Brađolica, Vanja Dolenc, Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić, Andreja Talan, Stefan Treskanica

Recenzenti

dr. sc. Damir Agićić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Jasna Galjer
Tomislav Galović, prof.
dr. sc. Ivo Goldstein
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Petar Korunić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol
dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus
dr. sc. Drago Roksandić

Lektura i korektura

Vedrana Janković
Marko Pojatina
Zoran Priselac

Dizajn i priprema za tisk

Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevod sažetaka na engleski jezik

Tomislav Brandolica
Marko Lovrić
Marija Marčetić

Prijevod sažetaka na njemački jezik

Azra Pličanić-Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić

Prijevod sažetaka na francuski jezik

doc. dr. sc. Zvjezdana
Sikirić-Assouline
Zrinka Miladin

Izdavač

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti

Tisk

Kerschoffset

Naklada

Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

